

**Рекомендації щодо скорочення модельних навчальних /навальних програм з історії та громадянської освіти
для закладів загальної середньої освіти**

5-6 класи

Вступ Історія як минуле людини і суспільства	
Очікувані результати навчання	Зміст навчального предмета:
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● розуміє мету вивчення історії та громадянської освіти; ● формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей; ● пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства; ● послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури; 	<p>Навіщо вивчати історію та громадянську освіту. Що вивчають історики. Як працюють історики. Причини, особливості, умови, наслідки історичних подій та явищ. Допоміжні історичні дисципліни. Особа та суспільство в історії.</p>
<p>Розділ 1. Відлік часу в історії</p>	

Очікувані результати навчання	Зміст навчального предмета:
<p>Учень\учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● пояснює різницю між одиницями вимірювання історичного часу і співвідносить їх (рік — століття — тисячоліття); ● розрізняє системи літочислення, пояснює їх на прикладах; ● встановлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу; ● встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя); ● розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю; ● встановлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу, одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя). 	<p>Періодизація історії людства. Періодизація історії України. Відлік часу та системи літочислення. Практикум: лінія часу, хронологічна таблиця, хронологічні задачі. Історія світу та України на лінії часу. Присутність минулого в сучасності (на прикладах політичних, соціально- економічних та культурних здобутків стародавніх цивілізацій)</p>
<p>Розділ 2 Де відбувається історія</p>	
Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності:
<p>Учень\учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● виокремлює основні елементи карти та пояснює їх 	<p>Знайомство з мапою: види мап, легенда, позначки. Практикум: користування навчальною та контурною</p>

<p>значення;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів; ● співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації; ● розрізняє відносно сталі та змінні об'єкти карти; ● визначає орієнтацію об'єктів відносно сторін світу, суб'єкта спостереження; ● визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно історичних пам'яток, місця історичних подій; позначає розміщення об'єктів на карті; ● виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів); виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах; ● наводить приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі та просторі, взаємодії людини та природи; ● пояснює відмінності між громадським та особистим простором; наводить приклади і пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності; 	<p>картами.</p> <p>Вплив геопросторового розташування на заняття людини, вплив діяльності людини на довкілля.</p> <p>Культурно-історичні регіони України.</p> <p>Територіальні зміни на теренах України (X-XXI ст)</p> <p>Громадський та публічний простір людини в минулому і сучасності.</p> <p>Історичні пам'ятки України.</p>
---	---

Розділ 3.

Джерела інформації, історичні джерела, дослідники історії

<p>Очікувані результати навчання</p>	<p>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</p>
---	--

Учень/учениця:

- визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом (в межах теми);
- визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства;
- висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій;
- пояснює зв'язок між подіями, виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів;
- формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей;
- пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства;
- розрізняє тексти соціального та історичного змісту; визначає риси/ ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела;
- визначає тему і походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел; застосовує критерії визначення достовірності інформації. (з допомогою вчителя).

Якими бувають джерела інформації і що з них можна дізнатися. Історичне дослідження: формулювання запитань, аналіз джерел, розрізнення між фактом і судженням, формулювання гіпотези, аргументів, висновків.

Практикум: основи медіаграмотності: базова перевірка медіатексту на повноту, достовірність; виявлення маніпуляцій та пропаганди.

Перетворення медіатекстів із однієї форми в іншу.

Укладання схем, ментальних мап для виявлення взаємозв'язку, взаємозалежності історичних подій, явищ, процесів, постатей.

Розділ 4
Подорож у минуле України.

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності:
<ul style="list-style-type: none">● виявляє взаємопов'язаності, взаємозалежності та взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох;● розуміє множинності трактувань минулого і сучасного та вміє зіставляти їх інтерпретації;● послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури;● описує перебіг історичних подій та визначає тяглість в історичному процесі;● формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей;● визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом (у межах теми);● добирає приклади, які розкривають поняття/терміни, що використовуються в межах теми;● формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду;● пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне розмаїття України та світу;● виявляє розбіжності в тлумаченнях минулого та	<p>Історична періодизація: світ і Україна. Поява і розселення людини на планеті Земля. Теорії походження людини. Кам'яний вік. Основні стоянки та пам'ятки первісних людей на території України. Поява первісної культури та релігійних вірувань. Мідно-кам'яний вік. Перші землероби та скотарі України. Трипільська культура. Середньостогівська археологічна культура. Бронзовий вік на території України. Велика грецька колонізація Пн. Причорномор'я. Античні поліси на території України. Залізний вік та іраномовні кочові племена на території України: Кімерійці, Скіфи, Сармати. Велике переселення народів. Слов'янські племена: розселення, основні заняття, побут, духовний світ. Русь-Україна і Волинсько-Галицьке князівство. Козацтво в історії України. Україна під владою двох імперій. Українська революція 1917–1921 рр. Злочини радянської влади проти українців (Розстріляне Відродження, репресії, Голодомор). Україна у світових війнах. Проголошення незалежності України. Революція Гідності. Патріотизм, громадянська позиція,</p>

<p>сучасного на конкретних прикладах;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● описує й характеризує за певним алгоритмом пам'ятку природи, історії та культури; ● формулює висновок, судження на основі наведених фактів, використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів; ● формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду – висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій; ● виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів; ● розпізнає прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах; ● визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства. 	<p>громадянське суспільство, волонтерство. Війна Росії проти України. Що пов'язує Україну, Європу і світ.</p>
---	---

Розділ 5

Права людини та демократія у минулому і сучасності

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності:
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● аргументує потребу спільних правил і законів, а також необхідність їх дотримуватися; ● переконує інших у перевагах поведінки, заснованої на повазі до прав людини і поваги до гідності 	<p>Що таке ідентичність. Гідність, права людини, толерантність. Виявлення та протидія дискримінації. Що таке сучасна демократія, як вона виникла і змінювалася (еволюція демократії від минулого до</p>

<p>людини;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● бере участь у виборах до органів самоврядування закладу освіти, аналізує та оцінює їх роботу; ● визначає способи власної співучасті в житті класу/закладу освіти/ родини/ місцевої спільноти; пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення, місцеву громаду, Україну та світ; ● аналізує правила та процедури закладу освіти з погляду дотримання прав людини (зокрема недискримінації) та поваги до гідності 	<p>сьогодення)</p> <p>Хто такий громадянин, що означає бути громадянином України. Вплив громадян України на сучасність і майбутнє суспільства.</p> <p>Конституція України. Закони та правила. Правила співжиття в минулому і тепер. Що таке влада. Самоврядування.</p> <p>Доброчинність і волонтерство: історія і сучасність.</p>
---	---

Рекомендації щодо скорочення програми з історії України

7 клас

<h4>РОЗДІЛ 1. Виникнення Русі-України.</h4>	
<p>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</p> <p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ час виникнення русі як військово-торгової спільноти, Русі як державного утворення; дати договорів між Візантійською імперією та русами, повстання деревлян проти князя Ігоря, особливості зовнішніх відносин княгині Ольги, князя Святослава; ■ території розселення літописних слов'янських племен на 	<p>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</p> <p>Розселення літописних слов'янських племен на території сучасної України. Заснування міста Київ. Діяльність військово-торгових груп норманів-русів в Східній Європі. Руські князі/княгиня середини IX–X ст.: між легендами та історією.</p>

теренах сучасної України, напрямки походів руських князів/княгині середини IX–X ст.

Розуміти:

- поняття «русь» як етнонім, самоназву військово-торгової групи норманів, яка осіла на Середньому Подніпров'ї; поняття «данина», «дружина», «князь», «печеніги», «полюддя», «Русь» («Русь-Україна»), «хозари», «язичництво»;

- основні версії походження та значення назви «Русь» («Русь-Україна»);

- роль міста Києва у виникненні Русі;

Уміти:

- розмістити в хронологічній послідовності відомості про ранню русь, згадки у джерелах руських князів/княгині середини IX–X ст.;

- показати на карті території розселення літописних слов'янських племен на теренах сучасної України, напрямки походів руських князів/княгині середини IX–X ст.;

- укласти історичні портрети таких князів/княгині, як Олег, Ігор, Ольга, Святослав.

Розділ 2.

Русь-Україна наприкінці X – у першій половині XI ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:
Правління руських князів наприкінці X – у першій половині XI ст.

■ періоди правління князів Володимира Святославовича (Великого) та Ярослава Володимировича (Мудрого); дати впровадження християнства як державної релігії, розгрому печенігів біля Києва; приблизний час зведення Софійського собору, започаткування укладання «Руської правди»;

■ територіальні межі Русі-України наприкінці X – у першій половині XI ст.

Розуміти:

■ поняття «берестяна грамота», «бояри», «вотчина», «графіті», «ікона», «книжкові мініатюри», «митрополія», «мозаїка», «собор», «шлюбна дипломатія», «фреска»;

■ суспільну роль різних верств населення Русі-України;

■ історичне значення впровадження християнства як державної релігії Русі-України, започаткування кодифікації звичаєвого права;

■ місце Русі-України серед європейських держав після прийняття християнства.

Уміти:

■ розташувати в хронологічній послідовності відомості про правління князів Володимира Святославовича (Великого) та Ярослава Володимировича (Мудрого), хрещення Русі та розбудову Київської митрополії, боротьбу Русі з печенігами, започаткування кодифікації руського звичаєвого права;

■ показати на карті території, підлеглі Русі-Україні наприкінці X – у першій половині XI ст.;

■ схарактеризувати соціальне та господарське життя Русі-України

Влада. Суспільний устрій . Господарство. Повсякдення. Села. Міста. Ремесла. Торгівля. Релігійне життя. Культура.

наприкінці X – у першій половині XI ст., правове становище різних верств, діяльність Володимира Святославовича та Ярослава Володимировича, зіставити (за напрямками) і порівняти з діяльністю перших руських князів/княгині;

- розпізнавати і характеризувати пам'ятки культури Русі-України першої половини XI ст.

Розділ 3

Русь-Україна у другій половині XI – першій половині XIII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- дати Вишгородського, Любецького, Уветицького (Витичівського) з'їздів князів, періоди правління Володимира Всеволодовича (Мономаха), Мстислава Володимировича (Великого), дату першої писемної згадки слова «Україна» та версії и його значення;

Розуміти:

- передумови, причини, сутність поліцентричності Русі-України;
- правління наступників Ярослава Володимировича (Мудрого) як процес виникнення самостійних адміністративно-територіальних утворень («земель»), де господарювали представники Мономаховичів, Олеговичів, Ростиславичів та ін.;

Уміти:

- схарактеризувати розвиток соціальних відносин, господарства та культури Русі-України у другій половині XI – першій половині XIII ст.;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:
Поліцентричність руської державності в другій половині XI – першій половині XIII ст.
Вишгородський, Любецький, Уветицький (Витичівський) з'їзди князів та їхні рішення.
Правління Володимира Мономаха
Культура Русі-України в другій половині XI – першій половині XIII ст.

- розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури Русі-України другої половини XI – першої половини XIII ст.;
- схарактеризувати діяльність таких князів, як Володимир Всеволодович (Мономах), Мстислав Володимирович (Великий), Володимир Глібович, Ігор Святославович (новгород-сіверський).

РОЗДІЛ 4.

Волинь і Галичина кінця XII – середини XIII ст. Волинсько Галицьке князівство («держава Романовичів») середини XIII–XIV ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час правління у Галичі Романа Мстиславовича, монгольської навали на Русь Україну; дати битви на річці Калка, коронування Данила Романовича;
- умовні територіальні межі Волинсько Галицького князівства («держави Романовичів») та сусідніх держав, напрямки походів монголів на Русь-Україну.

Розуміти:

- поняття «баскак», «король», «хан», «ярлик»;
- особливості політичного устрою, господарського розвитку і культури русько українського суспільства як визначальних умов збереження його самобутності під час монгольського завоювання.

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Волинь і Галичина в кінці XII – середині XIII ст. Утворення Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»). Походи монголів на Русь. Відновлення влади Романовичів на Волині та в Галичині. Коронування Данила Романовича. Волинь і Галичина за наступників короля Данила. «Вигасання» династії Романовичів та боротьба претендентів на її спадщину.

Волинське і Галицьке князівства, їх об'єднання під владою Романа Мстиславовича; походи монголів на Русь-Україну, події на

Волині й у Галичині;

■ показати на карті територіальні межі

Волинсько-Галицького князівства

(«держави Романовичів») та сусідніх держав, напрямки монгольських походів на Русь-Україну в 1239–1242 рр.;

■ схарактеризувати внутрішню та зовнішню діяльність князя/короля Данила;

■ ■ розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»);

■ схарактеризувати діяльність правителів Волині й Галичини, Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»), таких як Ярослав Осмомисл, Роман Мстиславович, Лев Данилович, Юрій Львович.

РОЗДІЛ 5.

Руські землі в складі сусідніх держав (середина XIV – початок XVI ст.). Кримське ханство.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ час входження руських земель до складу різних держав, утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії; дати битви на річці Сині Води, Кревської, Городельської унії, Грюнвальдської битви,

■ території українських земель у складі різних держав;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Інкорпорація руських земель до складу Великого князівства Литовського, Польського королівства та інших держав.. Кревська, Городельська унії та їх вплив на руську політичну еліту. Русь як окремий регіон у Польському королівстві. Особливості державних устроїв Великого князівства Литовського, Польського

Розуміти:

- «магдебурзьке право», «магнат», «самоврядування», «султан», «шляхта»;
- особливості: 1) державних устроїв Великого князівства Литовського, Польського королівства; 2) становища руських земель у складі різних держав;
- формування уявлень про окремішність українських спільнот;
- передумови утворення незалежного Кримського ханства і встановлення над ним протекторату Османської імперії

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про входження руських земель до складу сусідніх держав, утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії;
- показати на карті українські землі в складі сусідніх держав; територію Кримського ханства; місця подій, що визначали процес інкорпорації князівств південно-західної Русі в XIV – XV ст. до складу сусідніх держав;
- визначати впливи Кревської та Городельської уній на формування української політичної еліти у Великому князівстві Литовському, Польському королівстві;
- схарактеризувати політичний устрій, господарство та культуру Кримського ханства, повсякденне життя його населення (знаті й простолюдинів, кочовиків і осілого люду);
- розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури українського та кримськотатарського народів XIV – XVст.;

королівства. Формування шляхетського стану. Суспільні відносини на теренах сучасної України в XIV – XV ст. Сільське господарство. Міста, магдебурзьке право. Ремесла і торгівля.

Держава Феодоро в Криму (оглядово). Утворення Кримського ханства. Суспільний устрій та культура ханства.

■ укласти історичні портрети князів Ольгерда, Вітовта, Свидригайла, розповісти про наукову діяльність Юрія Котермака (Дрогобича)

8 клас

РОЗДІЛ 1.

Землі України у XVI – першій половині XVII ст

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ створення Пересопницького Євангелія, укладення Люблінської унії, Берестейської церковної унії, відновлення прав православної церкви та ієрархії Київської митрополії православної церкви, підписання «Пунктів для заспокоєння руського народу», заснування Київської (Києво-Могилянської) колегії;

■ адміністративно-територіальні зміни, що відбулися внаслідок Люблінської унії. **Розуміти:**

■ поняття «вертеп», «гравюра», «колегія», «полемічна література», «рента», «сеймики», «слов'яно-греко-латинська школа», «унійна (греко-католицька) церква», «фільварок», «церковні братства»;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Люблінська унія 1569 р.. Землі Русі-України в Речі Посполитій . Соціальна структура населення українських земель у XVI – першій половині XVII ст. (стани: шляхта, міщани, духовенство, селяни). Православні братства. Берестейська унія як спроба реформування православної церкви. Утворення унійної (греко-католицької) церкви. Відновлення православної ієрархії та реформи церкви. Розвиток культури кінця XVI – першої половини XVII ст.

■ значення Люблінської унії для русько українського суспільства;

■ особливості організації державної влади у Речі Посполитій ;

■ Берестейську унію як спробу православних ієрархів реформувати православну церкву в контексті європейських культурно-релігійних процесів;

■ значення розвитку книговидання та шкільництва на теренах України.

Уміти:

■ розташувати в хронологічній послідовності відомості про характерні для XVI – першої половини XVII ст. процеси політичного, соціально-економічного, культурного та релігійного життя на теренах України;

■ результати Люблінської унії;

■ пояснити особливості складання уявлень про Русь як окремих регіон Речі Посполитої;

■ розкрити цілі та напрямки діяльності православних братств як елементів широкого самоврядування;

■ визначити причини і наслідки укладення

Берестейської унії; ■ оцінити значення: 1) релігійної полеміки між православними й уніатами для реформування релігійного та культурного життя; 2) заснування Острозької слов'яно-греко-латинської школи та Київської(Киево-Могилянської) колегії;

■ обґрунтувати свої судження про діячів церкви і культури XVI – першої половини XVII ст., зокрема таких, як Костянтин Іванович Острозький, Василь-Костянтин Костянтинович Острозький, Адам Кисіль, Іпатій Потій, Йосип Велямин Рутський, Мелетій Смотрицький, Петро Могила;

РОЗДІЛ 2.

Становлення українського козацтва (XVI – перша половина XVII ст.).

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ дати заснування Хортицької, Томаківської, Базавлуцької, Микитинської Січей, час виникнення реєстрового козацького війська, термін чинності «Ординації Війська Запорозького...»;

■ напрямки походів козаків першої чверті XVII ст.;

■ факти про участь козаків у війнах Речі Посполитої.

Розуміти:

■ поняття «Великий кордон», «Великий Луг», «гетьман», «Запорозька Січ», «зимівник», «кіш», «козак», «козацька рада», «козацькі клейноди», «кошовий отаман», «курінь», «низове козацтво», «покозачення», «політична культура», «полк», «реєстрове козацтво», «річкові

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Походження українського козацтва. Запорозька Січ.

Реєстрове козацтво. Становлення козацького стану.

Походи запорозьких козаків на володіння

Кримського ханства та Османської імперії..

Участь запорозького та реєстрового козацтва у війнах Речі

Посполитої. Козацькі повстання.

пороги», «сотня», «суходництво»;

- передумови і перетворення козацтва в окремий соціальний стан;

- затвердження створення урядом Речі Посполитої реєстрового війська в 70-х роках XVI ст. як початок визнання козацтва новим соціальним станом;

- причини козацьких повстань; характер козацьких виступів як боротьби за станові права;

Уміти:

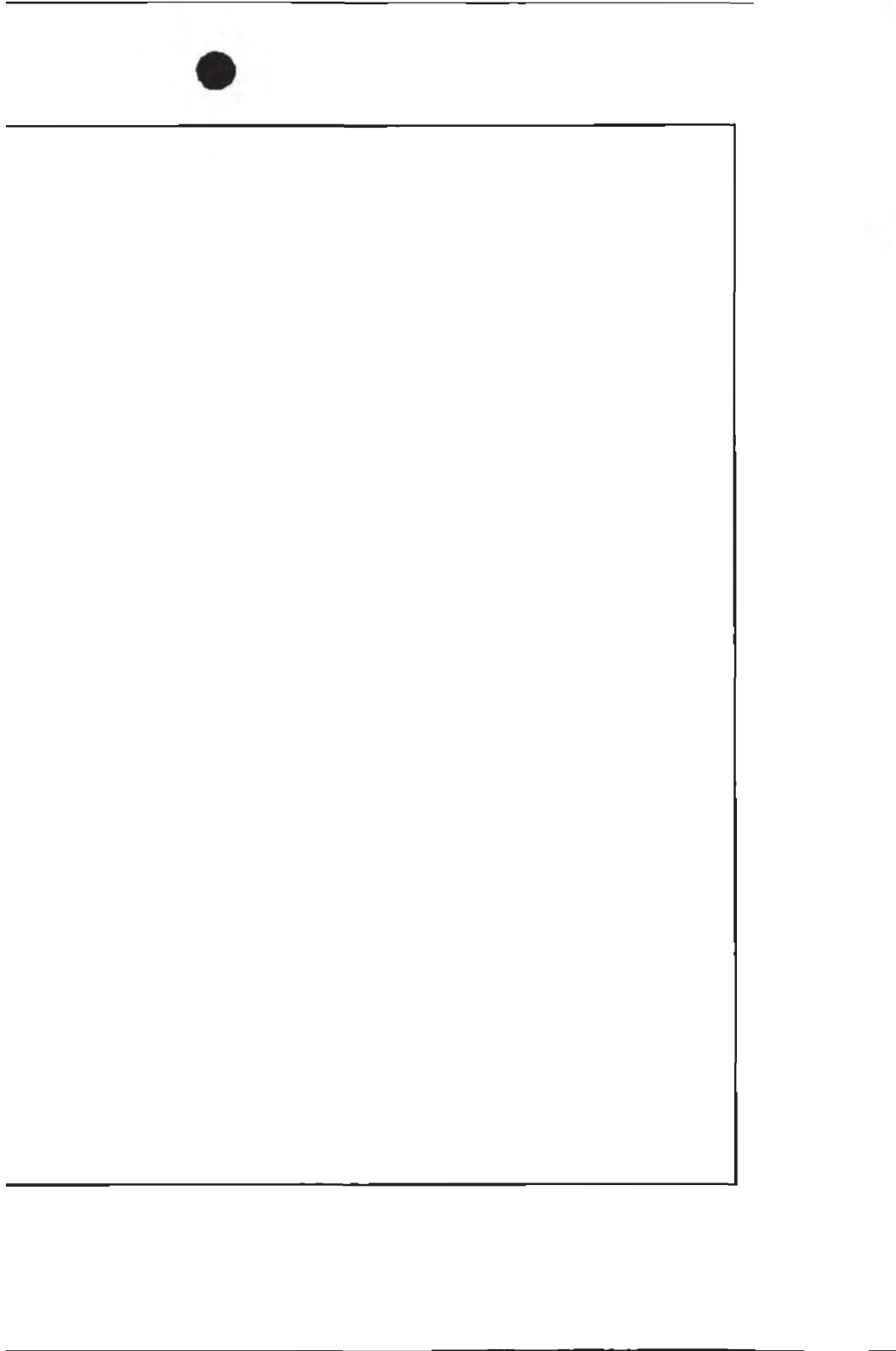
- розташувати в хронологічній послідовності відомості про формування козацтва як окремого соціального стану;

- схарактеризувати військово-політичну організацію козацтва;

- описати традиції, звичаї й побут козаків, історико-культурні пам'ятки, пов'язані з козацтвом;

- визначати причини та наслідки: виникнення козацтва і Січей ; активності козацтва в морських і суходільних походах у Кримське ханство, Османську імперію, Московське царство; козацьких повстань 1590-х, 1620–1630-х років, Куруківської, Переяславської угод, «Ординації Війська Запорозького...»;

- обґрунтувати свої судження про таких історичних діячів, як Дмитро Гуня, Дмитро Вишневецький , Іван Сулима,

Михайло Дорошенко, Павло Павлюк
(Бут), Петро Конашевич-Сагайдачний,
Северин (Семерій) Наливайко, Яків
Остряниця (Острянин).

РОЗДІЛ 3.

Козацька революція середини XVII ст. і війна за суверенітет козацької держави другої половини XVII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- хронологічні межі козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави; дати укладення Зборівської угоди, «Березневих статей», Гадяцької угоди, Андрусівського перемир'я, Корсунської угоди, «Вічного миру», Карловицького мирного конгресу; проведення «Чорної ради» поблизу Ніжина, здійснення Чигиринських походів;
- місця основних подій козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави.

Розуміти:

- поняття «Військо Запорозьке / Гетьманщина», «Військо Низове Запорозьке / Запорозька Січ», «козацька держава», «козацька революція», «наказний гетьман», «Руїна», «суверенітет»; різницю між поняттями «Військо Запорозьке / Гетьманщина» та «Військо Запорозьке

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Передумови і причини козацької революції. Козацько-кримський союз. Події 1648 р.
Події 1649 р. Зміна характеру повстання.
Зборівський договір. Події 1650–1651 рр.
Берестецька битва. Білоцерківський договір. Батозька битва. Жванецька облога.
Зовнішня політика: у пошуку союзників (Московське царство, Османська імперія, Молдавське князівство, Шведське королівство).
Українсько-московський договір 1654 р.
Гадяцька угода. Московсько-українська війна. Конотопська битва.
Передумови, причини і перебіг «Руїни».

Низове / Запорозька Січ»;

■ сутність козацької революції, що зумовила створення української козацької держави;

■ «Руїну» як боротьбу різних політичних, соціальних проєктів розвитку козацької України.

Уміти:

■ розмістити в хронологічній послідовності битви і походи козацької революції, війн під проводом Богдана Хмельницького та його наступників, рішення

про політичні союзи та угоди Війська

Запорозького з іншими державами;

відомості про змагання українців за

зміцнення інститутів держави і збереження державного суверенітету в період «Руїни»;

■ розповісти про перебіг козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави;

■ зіставити і порівняти умови Зборівського і Білоцерківського договорів, «Березневих статей »;

■ визначити передумови, причини та наслідки козацької революції середини

XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави;

■ обґрунтувати свої судження про військово-політичну діяльність таких історичних діячів, як Богдан Хмельницький ,

Дем'ян Многогрішний , Іван Богун, Іван

Брюховецький , Іван Виговський , Іван
Самойлович, Іван Сірко, Павло Тетеря,
Петро Дорошенко, Юрій Немирич, Юрій
Хмельницький .

РОЗДІЛ 4.

Козацька Україна (Гетьманщина) другої половини XVII – кінця XVIII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ адміністративно-територіальний устрій, органи влади, військо, судочинство

Війська Запорозького / Гетьманщини;

■ особливості формування й устрою козацьких полків Слобідської України;

■ зміни статусу і підпорядкування Запорозжя (Війська Запорозького Низового);

Розуміти:

■ поняття «Генеральна рада», «генеральна старшина», «гетьман», «етнічна група», «займанщина», «козацька старшина», «політична еліта», «полк», «Слобідська Україна», «сотня»;

Уміти:

■ показати на карті адміністративно територіальний устрій Гетьманщини, Слобідської України, Запорозжя (Війська Запорозького Низового);

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Модель і структура козацької держави:

територія, устрій , військо, судочинство.

Правобережне козацтво. Слобідська Україна. Запорозжя (Військо Запорозьке Низове).

■ схарактеризувати адміністративно-територіальний, державний, політичний устрій, господарське та повсякденне життя Гетьманщини, Слобожанщини та Запорозжя (Війська Запорозького Низового);

РОЗДІЛ 5.

Україна та ранньомодерні імперії XVIII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- основні віхи боротьби за збереження української державності;
- періоди розгортання опришківського й гайдамацького рухів; дати остаточної ліквідації гетьманства і козацького устрою, поділів Речі Посполитої;
- ліквідації Кримського ханства, поділів Речі Посполитої.

Розуміти:

- поняття «академія», «гайдамаки», «козацьке бароко», «козацькі літописи», «Кам'янська Січ», «Коліївщина», «куруци», «Нова (Підпільненська) Січ», «Олешківська Січ», «опришки», «Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького» («Конституція

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Гетьманщина в період Івана Мазепи та спроба усамотійнення. Конституція Пилипа Орлика. Нова Січ. Спроба реформування Гетьманщини за урядування Данила Апостола і Кирила Розумовського. Остаточна ліквідація Росією політичної та адміністративної автономії Гетьманщини і Слобідської України. Ліквідація Росією Запорозької Січі. . Опришківський рух. Гайдамаки. Становище Кримського ханства і його анексія Російською імперією. Імперська політика Росії щодо Півдня України. Три поділи Речі Посполитої. Зміни в приналежності західноукраїнських земель та Правобережної України. Розвиток української культури другої половини XVII – XVIII ст.

Пилипа Орлика» / «Бендерська конституція»), «паланка»;

■ основні етапи ліквідації Російською імперією суверенітету козацької держави;

■ наслідки втручання російського уряду в управління Гетьманщиною за Першої і Другої малоросійських колегій та «Правління гетьманського уряду»;

■ особливості: 1) втягнення Гетьманщини в події Північної війни та міжнародних відносин початку – середини XVIII ст.; 2) становища Кримського ханства і наслідки втрати його державності;

■ колонізацію Росією Півдня України як знищення, привласнення, використання вже наявних на тих землях козацької, кримськотатарської, османської інфраструктури, господарства, здобутків;

■ передумови та причини поділів Речі Посполитої;

Уміти:

■ розташувати в хронологічній послідовності події, що засвідчують наступ на українську державність з боку Російської імперії;

■ показати на карті території Гетьманщини, Нової Січі, полків Слобідської України, українські землі, які потрапили до складу Російської імперії та Австрійської держави внаслідок російсько-турецьких воєн, ліквідації Кримського ханства, поділів Речі Посполитої; райони

розгортання опришківського та гайдамацького рухів;
■ обґрунтувати свої судження про діяльність козацьких гетьманів і кошових отаманів, ватажків селянських виступів, діячів культури другої половини XVII – XVIII ст.;

■ упізнавати та характеризувати пам'ятки української культури другої половини XVII – XVIII ст.

**УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ.
Історія України в контексті Раннього Нового часу**

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Розуміти:

■ взаємопов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного і культурного життя козацької України та європейських суспільств.

Уміти:

■ встановити цивілізаційні здобутки українського суспільства Ранньомодерної доби;
■ визначити внесок українського суспільства XVI – XVIII ст. в загальноєвропейську культурну спадщину;
■ зіставляти і порівнювати типові процеси і явища європейської та української історії Раннього Нового часу;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Особливості суспільно-політичного життя України XVI – XVIII ст. Здобутки українського суспільства. Внесок України у формування європейської цивілізації

■ оцінити роль козацтва в історії України

9 клас

ВСТУП.

«Довге» ХІХ століття в історії України: територія, населення, влада.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Розуміти:

- поняття: «“довге” ХІХ століття», «модернізація», «національне відродження»;
- головні цілі та сутність політики Російської та Австрійської імперій на території України;
- модернізація як перехід від традиційного аграрного до сучасного індустріального та урбанізованого суспільства.

Уміти:

- показати на карті українські території в складі Російської та Австрійської імперій;
 - схарактеризувати політичне і соціальне становище України на зламі ХVІІІ–ХХ ст.;
- пояснити чинники та механізми змін у чисельності, соціальному й

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Російське самодержавство як політична система.
Українська територія та її залюдненість: чисельність, соціальний і національний склад населення (оглядово).
Інші етнічні групи на українській території: поляки, росіяни, кримські татари, євреї, німці та ін (оглядово).
«Довге» ХІХ століття: період модернізації та національних рухів у Європі. Ознаки модернізації.

національному складі населення України.

РОЗДІЛ 1.

Українські землі в складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- назви козацьких формувань: Задунайська Січ, Азовське козацьке військо, Чорноморське/Кубанське козацьке військо; час початку індустріальної революції в Україні, польського Листопадового повстання, діяльності Кирило-Мефодіївського братства.

Розуміти:

- поняття: «індустріальна революція (промисловий переворот)», «національна ідентичність», «національний

рух» («національне відродження»);

- роль Харківського і Київського університетів як центрів українського національного відродження;

- вплив польського національно-визвольного руху на суспільні настрої в Україні;

- програмні положення та ідейні засади діяльності Кирило-Мефодіївського братства;

Уміти:

- показати на карті зміни української території наприкінці XVIII – у першій

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Нові російські порядки: імперське освоєння українського простору. Козацтво після ліквідації Запорозької Січі та Гетьманщини. Нова модель соціально-економічного розвитку Півдня України. Початок українського національного руху («національне відродження»): козацько-старшинський етап. Асимілятори і традиціоналісти. Формування сучасної національної ідентичності. Нове покоління українських патріотів: Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко Кирило-Мефодіївське братство та ідея всеслов'янської республіки-федерації. Нації та націоналізм у сприйнятті людей XIX століття. Політичне та етнічне розуміння нації. Польське повстання 1830–1831 рр. «Українське питання» в баченні російської влади й громадськості. Імперська «теорія офіційної народності» («православ'я – самодержавство – народність»). Ліквідація Греко-католицької церкви в Російській імперії.

половині XIX ст., місця діяльності політичних і національно-культурних організацій, території, охоплені соціальними протестами;

- схарактеризувати розгортання українського національного руху, діяльність Кирило-Мефодіївського братства;
- пояснити значення діяльності Кирило-Мефодіївського братства для національного руху;
- визначити розбіжності в цілях українського, польського (національних) і російського (опозиційного до самодержавства) рухів на території України;
- обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Котляревського, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Тараса Шевченка.

РОЗДІЛ 2.

Українські землі в складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- період діяльності «Руської трійці», хронологічні межі «Весни народів». Розуміти:
- поняття: «будителі», «Весна народів», «освічений абсолютизм»;
- причини, які зумовили провідну роль Греко-католицької церкви і духівництва в українському русі Галичини;
- ідейні засади діяльності гуртка «Руська трійця», Головної

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Реформи Марії Терезії та Йосифа II.
«Освічений абсолютизм».
Початки українського національного руху в Австрійській імперії. Гурток «Руська трійця». Дискусія про абетку (кирилиця чи латиниця) в Галичині.
«Весна народів» та суголосні їй події в Галичині, Буковині й Закарпатті в 1848–1849 рр. Скасування панщини. Перша політична організація українців – Головна Руська рада. Газета «Зоря

<p>Руської ради;</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ історичне значення альманаху «Русалка Дністровая». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ показати на карті Галичину, Буковину й Закарпаття в складі Австрійської імперії; ■ -схарактеризувати політичний і соціально-економічний стан українських регіонів у складі монархії Габсбургів, реформи періоду «освіченого абсолютизму» та їхній вплив на українське населення; ■ визначити напрями і результати діяльності «Руської трійці», роль греко католицького духівництва в житті західноукраїнського суспільства; ■ обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Могильницького, Лук'яна Кобилиці, Маркіяна Шашкевича, Олександра Духновича. 	<p>Галицька». Українці в австрійському парламенті.</p>
---	--

РОЗДІЛ 3.

Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.

<p>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</p> <p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ дати виходу друком «Енеїди» Івана Котляревського, «Кобзаря» Тараса Шевченка. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ поняття: «національна 	<p>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</p> <p>Повсякденне життя сільського і міського населення (оглядово). Умови розвитку освіти й культури в Україні. Імперська політика в галузі освіти й науки. Університети в Україні (Львівський, Харківський, Київський): освітнє, наукове, соціальне та політичне призначення . Становлення сучасної української літературної мови. «Енеїда» Івана Котляревського. Націєтворча роль</p>
--	---

культура»;

■ гасло «пробудження/відродження» (мови, традицій тощо) як поштовх до національних рухів народів, які не мали власної державності;

■ значення історичних пам'яток, фольклору й етнографії, літературних та історичних творів у становленні української національної ідентичності.

Уміти:

■ схарактеризувати, формування нової української літератури та сучасної літературної мови;

■ пояснити зумовленість культурних процесів потребами національного розвитку;

■ узагальнити діяльність Івана Котляревського, Тараса Шевченка.

літературних та історичних праць. Тарас Шевченко і його «Кобзар» Українське мистецтво.

РОЗДІЛ 4.

Українські землі в складі Російської Імперії в другій половині XIX ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ дати скасування кріпацтва і панщини в Російській імперії, будівництва залізниці Одеса–Балта, створення Київської громади, Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, «Братства (Братерства) тарасівців», ухвалення Валуєвського

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Східна (Кримська) війна 1853–1856 рр. Українці у Східній (Кримській) війні.

Ліквідація кріпацтва та реформи 1860–1870-х рр. Модернізація промисловості й сільського господарства. Зміни в соціальній структурі

циркуляру та Емського указу.

Розуміти:

■ поняття: «громадівський рух», «земство», «індустріалізація», «інтелігенція», «урбанізація»;

■ причинно-наслідкові зв'язки між аграрними реформами і розгортанням індустріальної революції;

■ роль різночинної інтелігенції в розвитку українського національного руху та осучасненні (модернізації) суспільства;

■ спрямованість українського руху на формування модерної нації;

■ вплив заборонних актів російської імперської влади (Валуєвського циркуляру, Емського указу) на розвиток українського руху;

культурно-просвітницьке спрямування кримськотатарського національного руху.

Уміти:

■ схарактеризувати погляди і діяльність громадівців 1860–1890-х рр.;

■ визначити значення громадівського руху;

■ схарактеризувати кримськотатарське національне відродження;

■ обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Володимира Антоновича, Ісмаїла Гаспринського, Михайла Драгоманова, Олександра Кониського.

населення.

Український національний рух: академічно-громадівський етап. Хлопомани і громадівський рух. Київська громада. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Молоді громади. «Братство (Братерство) тарасівців». Ідейні основи українського руху: Володимир Антонович і Михайло Драгоманов. Реакція російської громадськості й імперської влади на розвиток українського руху: Валуєвський циркуляр і Емський указ.

Польське повстання 1863–1864 рр. та його наслідки для поляків і українців.

Кримськотатарське національне відродження.

РОЗДІЛ 5.

Українські землі в складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ дати утворення товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка, Русько-української радикальної партії, Української національно-демократичної партії.

Розуміти:

■ поняття: «кооперативний рух», «народовці/українофіли», «нова ера», «радикали», «русофіли/москвофіли», «український П'ємонт».

Уміти:

- схарактеризувати мету й діяльність товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка (літературного, а пізніше – наукового);
- пояснити причини виникнення радикального руху, причини і наслідки трудової еміграції;
- історичну зумовленість ідеї «соборної України» – національної єдності підросійських і підавстрійських частин української території;
- обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Франка, Олександра Барвінського, Юліана Бачинського, Юліана Романчука, Юрія

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

«Українське питання» в політиці австрійської влади. Національно-політичні й культурні течії в українському русі Галичини і Буковини: русофіли («москвофіли») і народовці («українофіли»). Налагодження контактів Київської громади з галицькими народовцями. Зародження ідеї «соборної України». Радикальний рух у Галичині. Зростання української політичної активності. Українсько-польське суперництво в Галичині. Українське представництво в Галицькому сеймі та австрійському парламенті у Відні. Народовська політика « нової ери ». Утворення політичних товариств і політичних партій. Кооперативний рух.

Федьковича.

РОЗДІЛ 6.

Україна на початку ХХ століття перед викликами модернізації.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ дати створення Революційної української партії (РУП).

Розуміти:

■ поняття: «страйк», «народне віче», «монополія», «політизація національного руху», «ксенофобія»;

■ вплив Російської революції 1905–1907 рр. на український національний рух у Російській імперії;

■ значення австрійського конституційно-парламентського устрою для розвитку українського руху.

Уміти:

■ схарактеризувати діяльність політичних партій та інших національних організацій, український національний рух у період Російської революції 1905–1907 рр., боротьбу українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорщині;

■ визначити і пояснити цілі проведення в Україні століпінської аграрної реформи;

■ пояснити причини і визначити наслідки посилення тиску російської влади на український національний рух у 1907–1914 рр.;

обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Євгена Чикаленка,

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Регіональна спеціалізація промисловості й сільського господарства. Проведення в Україні століпінської аграрної реформи. Переселенські рухи.

Український національний рух: політичний етап.

Радикалізація руху. Автономістська й самостійницька течії в національному русі. Розбудова політичних партій (оглядово). Утворення національних організацій культурно-освітнього та військово-спортивного спрямування (оглядово). «Націоналізація» селянства.

Консолідація української нації. Українці в Російській революції 1905–1907 рр. Боротьба українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорській імперії.

Українське представництво в російській Державній думі та австрійських парламентських установах –

Галицькому сеймі і Державній раді.

Український національний рух і його опоненти в умовах пореволюційної (століпінської) реакції 1907–1914 рр.

Товариство українських поступовців. Посилення імперського тиску з боку російської влади. Діяльність чорносотенців. Антиєврейські

погроми. «Справа Бейліса».

Івана Боберського, Кирила Трильовського, Костя Левицького, Миколи Міхновського, Михайла Грушевського.

РОЗДІЛ 7.

Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Розуміти:

- поняття: «меценат», «реалізм», «український модерн/модернізм»;
- роль культури в розвитку українського руху, зокрема в обґрунтуванні української національної ідеї, визначенні цілей національного руху в боротьбі з імперським устроєм;
- значення доброчинності та меценатства для розвитку української освіти й культури;

Уміти:

- розпізнати пам'ятки архітектури й образотворчого мистецтва, створені під впливом художніх принципів реалізму і модернізму
- обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Андрея Шептицького, Богдана і Варвари Ханенків, Івана Пулюя, Іллі Мечникова, Лесі Українки, Марії Заньковецької, Миколи Лисенка, Михайла Грушевського, Михайла Коцюбинського, родини Тобілевичів, Соломії Крушельницької.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Повсякдення села та міста. Громада як форма організації сільського населення, відмінність української сільської громади від російської общини.
Зовнішній вигляд мешканців села і міста.
Етнічне й конфесійне розмаїття міського населення (оглядово).
Боротьба за створення українського університету у Львові. Реалізм другої половини XIX ст. як світоглядна і культурно-мистецька течія.
Український модерн і ранній модернізм (авангардизм) зламу XIX–XX ст. у літературі, образотворчому мистецтві, архітектурі (оглядово).
Меценатство:

РОЗДІЛ 1. Україна в роки Першої світової війни.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- сутність «українського питання» напередодні Першої світової війни;
- позиції українських політичних сил напередодні та в умовах війни;

Розуміти:

- зміст понять: «геополітика, «імперія», «імперіалізм», «військове генерал-губернаторство», «депортація», «окупаційний режим», «світова війна», «Перша світова війна»;
- причини розходжень українських політичних сил у ставленні до війни;
- причини та наслідки створення українських добровольчих військових формувань і сплеску доброчинного руху в Україні.

Уміти:

- схарактеризувати російський окупаційний режим на українських теренах, що належали Австро-Угорській імперії;
- висловити аргументовані судження щодо ставлення українських політичних сил Наддніпрянщини і

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав.
Війна та українські політичні сили. Военні дії на території України в 1914–1917 рр. Українці в арміях протиборчих держав. Пропаганда супротивних сторін. Життя на фронті і в тилу, стратегії виживання цивільного населення.
Політика Російської та Австро-Угорської імперій на українських землях у 1914–1917 рр.

західноукраїнських земель до Першої світової війни;
■ схарактеризувати повсякдення різних верств населення в умовах Першої світової війни.

РОЗДІЛ 2. Українська революція, розпад Російської імперії та постання національної держави – Української Народної Республіки

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ дати утворення УЦР, проголошення УНР і державної незалежності УНР, утворення Кримської Народної Республіки.

Розуміти:

■ зміст понять: «нація», «націоналізм», «національна держава», «національна революція», «автономісти», «курултай», «національно-культурна автономія», «меджліс», «самостійники», «універсал», «червоний терор»;

■ передумови постання національної держави – Української Народної Республіки;

■ вплив світових подій на внутрішньоукраїнські процеси;

■ передумови, характер і наслідки війни більшовицької Росії проти УНР.

Уміти:

■ визначити хронологічні межі Української революції;

■ використовувати карту як джерело інформації про події Української революції та першої російсько-української війни;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Причини та рушійні сили Української революції. Українська Центральна Рада (УЦР). Всеукраїнський національний конгрес. Українізація в російській армії. Вільне козацтво. I, II, III Універсали УЦР. Кримськотатарський національний рух. Перша російсько-українська війна. IV Універсал: проголошення державної незалежності УНР. Мирний договір УНР із Центральними державами. Формування української громадянської нації.

- узагальнити зміст Універсалів УЦР, визначити положення Берестейського мирного договору;
- визначити здобутки і прорахунки УЦР у державотворчому процесі, обґрунтувати висловлені судження;
- аргументовано оцінювати діяльність визначних особистостей (Володимир Винниченко, Євген Чикаленко, Микола Міхновський, Михайло Грушевський, Номан Челебіджіхан, Петро Болбочан.

РОЗДІЛ 3. У боротьбі за українську незалежність.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- дати утворення ЗУНР і проголошення Акта злуки;
- хронологічні межі, перебіг та результати Першого та Другого Зимових походів Армії УНР;
- час існування, форми та основні ознаки національної державності: УНР за УЦР, Української Держави, УНР за Директорії, ЗУНР;

Розуміти:

- зміст понять: «воєнний комунізм», «гетьманат», «Директорія», «київська катастрофа», «лінія Керзона», «націонал-комунізм», «політична еміграція», «продовольча розкладка», «реімперіалізація»,

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Українська Держава (гетьманат Павла Скоропадського) Антигетьманське повстання. Відновлення УНР. Акт Злуки УНР і Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), Кримські крайові уряди 1918–1919 рр. Спроби приєднання Криму до України. Друга російсько-українська війна. Отаманщина. Західно-Українська Народна Республіка: державне будівництво. Створення УСРР/УССР; збройна експансія більшовицької Росії та окупація УНР. Денікінський режим на теренах України. Варшавська угода. Війна УНР в союзі з Польщею проти більшовицької Росії. Повстанський рух 1920–1921 рр. Другий

«реквізиція», «терор», «червоний імперіалізм»;

■ значення Акта злуки УНР і ЗУНР як вияву волі українців до консолідації етнічних земель та свідчення національної самоідентифікації населення України;

■ створення УСРР як один із результатів більшовицької реімперіалізації, особливості статусу УСРР у 1919–1920 рр.;

■ вплив рішень Паризької мирної конференції та Варшавської угоди на перебіг боротьби за українську незалежність; державотворчих процесів в Україні на розвиток української культури;

Уміти:

■ встановити послідовність подій Української революції та боротьби за українську незалежність;

■ показувати на карті території УНР, Української Держави, ЗУНР;

■ порівнювати державотворчі процеси в УНР, Українській Державі, ЗУНР;

■ висловити аргументоване судження про причини перемог і поразок українських політичних сил у боротьбі за українську незалежність;

■ пояснити причини політичної еміграції українців; особливості ставлення різних груп населення до революційних процесів та боротьби за українську незалежність;

■ визначити особливості розвитку української культури та повсякденного життя людей у 1917–1921 рр.;

Зимовий похід Армії УНР. Поразка УНР.

Розвиток культури у 1917–1921 рр.: освіта, науки, мистецтва. Особливості пропаганди протиборчих сторін.

■ схарактеризувати політичну та/або мистецьку діяльність, Євгена Петрушевича, Павла Скоропад-ського, Симона Петлюри.

РОЗДІЛ 4.

Україна в складі тоталітарної імперії– Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ хронологічні межі перебування УСРР у складі СРСР; нової економічної політики та політики «коренізації» («українізації») в УСРР; «епохи Голодомору», існування УАПЦ, «великого терору»;

■ дати переходу до форсованої індустріалізації та суцільної колективізації в УСРР; Голодомору; показових політичних процесів 1920-х – початку 1930-х рр. («Шахтинська справа», «справа Співки визволення України» тощо);

■ головні місця поховання жертв Голодомору, масових репресій (на національному, регіональному, локальному рівнях).

Розуміти:

■ зміст понять: «автокефальна церква», «Великий терор», «геноцид», «Голодомор», «директивна економіка», «залежна територія», «коренізація», «культ особи», «політика творення голоду», «привласнення суверенітету», «радянські п'ятирічки», «розкуркулення», «розстріляне

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Голод 1921–1923 рр. в УСРР і Криму; Привласнення союзним центром суверенітету України. Утворення Кримської Автономної СРР/ССР у складі РСФРР. Суспільно-політичне життя в УСРР. Впровадження непу в УСРР. Політика «коренізації» («українізації»). Українська автокефальна православна церква (УАПЦ). Форсована промислова індустріалізація в УСРР. Перехід до планової економіки. Масові депортації, кампанія з розкуркулення, насильницька колективізація. Голодомор 1932–1933 рр. – геноцид Українського народу. Політичні процеси кінця 1920-х – початку 1930-х рр. Масові репресії. Згорання «українізації». «Розстріляне відродження». Антирелігійна політика влади.

Відродження», «соціалістичний реалізм», «сталінізм», «тоталітарна імперія», «українізація», «хлібозаготівлі», «чорна дошка»;

- статус УСРР як залежної території в складі тоталітарної імперії СРСР;
- сутність комуністичного тоталітарного режиму, особливості його проявів в Україні;
- особливості реалізації «політики коренізації» («українізації») в УСРР;
- суть та наслідки форсованої індустріалізації, насильницької колективізації та масових репресій ;
- пропаганду як інструмент підготовки геноциду;
- явище Голодомору як геноциду Українського народу;
- масові репресії як злочини радянського тоталітарного режиму;
- мету, прояви, наслідки посилення російської експансії у сферах освіти, науки, культури;

Уміти:

- встановити послідовність подій історії України 1921–1939 рр.;
- визначити: 1) методи, наслідки інкорпорації України до складу СРСР; 2) передумови, причини та масштаби соціально-економічних перетворень, масових репресій , нищення української інтелігенції;
- 4) особливості розвитку української культури в 1921–1939 рр.;
- аргументовано обстоювати правову

оцінку Голодомору як геноциду Українського народу.

РОЗДІЛ 5. Західноукраїнські землі в міжвоєнний період. Українська політична еміграція в країнах Європи.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- хронологічні межі перебування і правовий статус західноукраїнських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини;
- дати утворення УНДО, ОУН, проголошення незалежності Карпатської України.

Розуміти:

- зміст понять: «екзил», «інтегральний націоналізм», «Карпатська Січ», «нансенівський паспорт», «національна кооперація», «політична еміграція», «русини», «східні креси», «український націоналістичний рух»;
- сутність та особливості національної політики Польщі, Румунії, Чехословаччини щодо українського населення;
- передумови формування та зміст теорії «інтегрального націоналізму»;
- вплив міжнародних відносин міжвоєнного періоду на долю регіону.

Уміти:

- синхронізувати події політичного, соціально-економічного та

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Українські землі у складі Польщі: політика щодо «східних кресів» і міжетнічні відносини; економічне та культурне життя; українські політичні організації.
Українські землі у складі Румунії. Українські землі у складі Чехословаччини.-Карпатська Україна. Українська політична еміграція.

культурного життя українських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини та УСРР у 1921–1939 рр.;

- використовувати карту як джерело інформації про розподіл українських територій між державами Центрально-Східної Європи в 1921–1939 рр.;
- аргументувати особисті судження щодо діяльності УНДО, УНП, ОУН, української політичної еміграції;
- схарактеризувати геополітичне становище Карпатської України;
- визначити основні тенденції та протиріччя розвитку культури на західноукраїнських землях;
- укласти історичні портрети визначних особистостей (Августин Волошин, Андрей Шептицький, Василь Мудрий, Володимир-Сергій Залозецький-Сас, В'ячеслав Липинський, Дмитро Донцов, Євген Коновалець, Мілена Рудницька).

РОЗДІЛ 6. Україна в роки Другої світової війни

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- хронологічні межі окупації України нацистами та їх союзниками;
- дати Акта проголошення Української

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

«Українське питання» в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Початок Другої світової війни. Радянська окупація Галичини, Волині, Північної Буковини, Хотинщини та Південної Бессарабії. Передумови, початок німецько-

Держави, створення УПА, депортації комуністичним режимом кримськотатарського народу та інших етносів Криму;

■ сутність українського питання в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни;

■ цілі та напрями німецько-радянської співпраці від серпня 1939 р. до червня 1941 р.;

■ роль українців у перемозі над нацистською Німеччиною в роки Другої світової війни.

Розуміти:

■ зміст понять: «бліцкриг», «військовополонені», «воєнні злочини», «Голокост», «евакуація», «країна-агресор», «мобілізація», «нацистський “новий порядок”», «окупаційний режим», «остарбайтери», «похідні групи», «Праведники народів світу», «радянізація/советизація», «чорносвітники»;

■ відповідальність правлячих режимів тоталітарних імперій– сталінського СРСР і гітлерівської Німеччини за розв’язання Другої світової війни, вчинення злочинів агресії, геноцидів, масових репресій;

■ руйнівні наслідки Другої світової війни для України;

■ вплив війни на українську культуру (під окупацією, в евакуації, еміграції) та повсякденне життя українців.

Уміти:

радянської війни. Окупація України військами Німеччини та її союзників. Нацистський «новий порядок» в Україні. Акт проголошення Української Держави.

Український визвольний рух. Поліська Січ. Українська повстанська армія (УПА). Бойові дії на території України наприкінці 1942–1944 рр. Вигнання німецьких військ та їхніх союзників з України. Депортація кримськотатарського народу й інших етносів Криму як злочин геноциду.

Культура в роки війни. Пропаганда протиборчих сторін у роки Другої світової війни.

Повсякдення в часи війни: стратегії боротьби і виживання. Внесок українського народу в перемогу над нацистською Німеччиною. Ціна війни для України: людські, матеріальні втрати.

■ встановити хронологічну послідовність і синхронізувати події Другої світової війни в Україні та поза її межами;

■ використовувати карту як джерело інформації про оборонні та наступальні

операції на території України, пересування протидіючих сторін і рух лінії фронту, адміністративно-територіальні утворення часів нацистського окупаційного режиму на території України;

■ пояснити: особливості впливу нацистського окупаційного режиму на спосіб життя та свідомість населення окупованих територій;

передумови, сутність:

1) розколу ОУН, розвитку українського визвольного руху та його військово-політичної формації – УПА; 2) явищ часів війни:

Голокосту, геноциду ромів, тактики «випаленої землі»,

депортацій етнічних груп і народів; 3) польсько українського протистояння, ролі німецької окупаційної влади та радянських партизанів у його загостренні;

4) Волинської трагедії;

■ визначити вплив війни на: 1) зміни суспільної свідомості населення України;

2) політику Йосифа Сталіна стосовно України;

■ визначити наслідки Другої світової війни для України;

масштаби втрат українського народу в результаті воєнних

дій, злочинів правлячих режимів тоталітарних імперій – СРСР і Німеччини, виявляти розуміння глибини трагедії українців як

бездержавної нації

в той час;

■ створити біографічні портрети Андрія Мельника, Кирила Осьмака, Романа Шухевича, Степана Бандери, Тараса Боровця (Бульби).

11 клас

РОЗДІЛ 1.
Україна в повоєнний період.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ дати ключових подій політичного, соціально-економічного життя в Україні повоєнного періоду;

■ факти «радянзації» західних областей УРСР та боротьби з учасниками ОУН і вояками УПА.

Розуміти:

■ зміст понять: «відбудова», «депортація», «державний антисемітизм», «ждановщина», «культ особи», «лисенківщина», «операція “Вісла”», «операція “Захід”», «спецпоселення»;

■ наслідки «радянзації» західних областей УРСР та боротьби ОУН і УПА;

■ штучний характер масового голоду 1946–1947 рр., його наслідки;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Україна в системі міжнародних відносин та створенні міжнародних організацій.

Переміщені Особи з України. Репатріація. Неповерненці. Встановлення кордонів УРСР із сусідніми державами.

Депортація за «обміном населення» між УРСР та Польською Народною Республікою (1944–1946 рр.).

Операція «Вісла». Обмін територіями 1951 р.

Відбудова промисловості та відновлення сільського господарства. Голод 1946–1947 рр.

Особливості державної пропаганди.. «Ждановщина» в Україні. «Радянська/советизація» західних областей УРСР.

Ліквідація Української греко-католицької церкви. Операція «Захід». Національно-визвольний рух у 1944–

1950-х рр. Особливості розвитку культури.

■ сутність повоєнних депортацій як злочинів тоталітарної імперії проти українців;

Уміти:

■ встановлювати послідовність і синхронність таких подій: формування територіальних меж УРСР; масових депортацій та обмінів населенням; українського визвольного руху в 1944–1950-х рр.; культурного життя республіки;

■ показувати на карті зміни адміністративно-територіального устрою УРСР;

■ визначати передумови та наслідки депортацій українців із західних областей УРСР та південно-східних областей Польщі, ідеологічних кампаній, їхнього впливу на суспільну свідомість;

РОЗДІЛ 2.

Україна в умовах десталінізації.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ дати передання Кримської області до складу УРСР, утворення Українського національного комітету та Української робітничо-селянської спілки;

■ прояви дисидентського руху.

Розуміти:

■ зміст понять: «відлига», «воєнно-промисловий комплекс»,

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Внутрішньополітична ситуація в УРСР.

Українці в повстаннях у таборах ГУЛАГу/

ГУТАБу. Десталінізація: зміст, ідеологічні обмеження. XX з'їзд КПРС та його наслідки.

Децентралізація управління економікою.

Передання Кримської області до складу

УРСР. Соціально-економічна інтеграція

Кримського півострова з Україною. Становище

<p>«десталінізація», «децентралізація управління», «дисидент», «культ особи», «лібералізація», «раднаргосп», «реабілітація», «російщення», «шістдесятники»; наслідки економічних реформ;</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ сутність імперської політики російщення України; <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ встановлювати послідовність подій, пов'язаних із десталінізацією і лібералізацією суспільного життя, модернізацією економіки, формуванням феномену «шістдесятництва» і розгортанням дисидентського, зокрема опозиційного руху, культурним життям; ■ використовувати карту як джерело інформації про адміністративно-територіальний устрій УРСР; ■ визначати прояви, наслідки політики російщення українського суспільства; ■ обстоювати свої судження щодо розвитку культури у період «відлиги» та зародження «шістдесятництва» й дисидентського руху; 	<p>кримськотатарського народу в місцях депортації та його боротьба за повернення на батьківщину.</p> <p>«Шістдесятництво». Київський клуб творчої молоді «Сучасник». Зародження дисидентського руху. Антирежимні виступи.</p> <p>Особливості розвитку культури.</p>
--	---

РОЗДІЛ 3.
Україна в період системної кризи Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

<p>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</p> <p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ хронологічні межі випуску «Українського вісника»; 	<p>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</p> <p>Зміни в системі влади. Конституція УРСР 1978 р. Активізація дисидентського руху: течії, форми та методи</p>
---	---

діяльності Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод;

■ напрями опозиційного руху, методи боротьби влади з інакодумцями.

Розуміти:

■ зміст понять: «адміністративно-командна система», «депопуляція», «дефіцит», «застій», «компартійно-радянська номенклатура», «правозахисний рух», «розвинений соціалізм», «самвидав»;

■ мотиви активізації дисидентського руху в другій половині 1960-х – на початку 1970-х рр., прояви репресій щодо інакодумців;

Уміти:

■ визначати хронологічну послідовність і синхронність подій, явищ періоду «застою»;

■ порівнювати, аналізувати, робити аргументовані висновки щодо особливостей економічного розвитку УРСР у другій половині 1950-х – 1960-х рр. і в 1970-ті – на початку 1980-х рр.;

■ схарактеризувати правозахисний рух в УРСР;

■ аргументовано пояснити закономірність системної кризи тоталітарної імперії, прояви цієї кризи в УРСР.

боротьби.

«Самвидав». «Український вісник». Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод (Українська Гельсінська група / УГГ). Кримські татари в боротьбі за повернення на батьківщину.

Наростання економічної кризи та падіння життєвого рівня населення. Уповільнення темпів зростання промисловості. Етносоціальні зміни в УРСР.

Особливості розвитку культури. Особливості державної пропаганди в

Україні. Суспільно-політичні настрої населення України. «Радянська/советська», імперська vs українська національна ідентичності.

РОЗДІЛ 4.

Відновлення державної незалежності України, її роль у розпаді Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

■ дати: Чорнобильської катастрофи, ухвалення «Декларації про державний суверенітет України», «Акта проголошення незалежності України», Всеукраїнського референдуму і виборів Президента України 1 грудня 1991 р.

Розуміти:

■ зміст понять: «багатопартійність», «державна незалежність», «інфляція», «мітингова демократія», «неформальні організації», «опозиція», «плюралізм», «політика гласності», «політика “перебудови”», «прискорення», «суверенітет»;

■ вплив аварії на Чорнобильській атомній електростанції (АЕС) на зміни суспільної свідомості, активізацію екологічного, національно-демократичного, антиімперського рухів;

■ значення прийняття «Декларації про державний суверенітет України», «Акта

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Політика «перебудови-прискорення-гласності» та її наслідки в УРСР.

Чорнобильська катастрофа: передумови, позиція влади, заходи для подолання, наслідки.

Виникнення націонал-демократичної, антикомуністичної опозиції. Утворення неформальних громадських організацій і

груп. Народний рух України за перебудову. Перші альтернативні вибори (1990 р.). «Декларація про державний суверенітет України». «Революція на граніті».

Відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки (Кримської АРСР). Створення Меджлісу кримськотатарського народу. Виявлення української національної ідентичності, посилення антиімперських настроїв.

«Акт проголошення незалежності України». Всеукраїнський референдум і вибори Президента України 1 грудня 1991 р. Роль України в розпаді СРСР. Міжнародне визнання державної незалежності України.

<p>проголошення незалежності України»; референдуму 1 грудня 1991 р. як акту підтримки населенням України державної незалежності; ■ закономірності процесів розпаду СРСР як імперії та відродження національної держави України. Уміти: ■ визначати хронологічну послідовність і синхронність подій, явищ періоду «перебудови»; ■ ролі й місця України в загальносоюзних суспільно- політичних процесах у 1991 р.; ■ пояснювати передумови «Революції на граніті» та її вплив на відродження державної незалежності України; передумови, значення відновлення Кримської АРСР;</p>	
--	--

РОЗДІЛ 5.

Розвиток України як незалежної держави.

<p>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</p> <p>Знати: ■ хронологічні межі «Помаранчевої революції», дати схвалення Конституції України, проголошення курсу на євроатлантичну інтеграцію; ■ основні державотворчі процеси в Україні впродовж 1991–2013 рр.</p>	<p>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</p> <p>Державотворчі процеси. Прийняття Конституції України 1996 р. Президентські вибори 2004 р. «Помаранчева революція». Конституційна реформа 2004 р. Спроби встановлення авторитарного режиму в 2010–2013 рр. Утвердження ринкової економіки.</p>
---	--

Розуміти:

■ зміст понять: «багатовекторність зовнішньої політики», «дефолт», «євроінтеграція», «корупція», «олігархічна система», «Помаранчева революція», «приватизація», «прожитковий мінімум», «тіньова економіка»;

■ історичне значення прийняття Конституції України, запровадження національної валюти, проголошення курсу на євроатлантичну інтеграцію,

■ чинники формування громадянського суспільства в незалежній Україні;

■ значення «Помаранчевої революції».

Уміти:

■ використовувати історичну карту для інтерпретації та реконструкції подій ;

■ визначати: 1) основні тенденції та протиріччя соціально-економічного розвитку України в 1991–1998, 1999–2004, 2005–2009, 2010–2013 рр.,

2) суперечності пошуків Україною зовнішньополітичних орієнтирів;

■ висловлювати аргументовані судження про перебіг державотворчих процесів; важливість розвитку України як незалежної демократичної держави, її європейської інтеграції;

Запровадження національної валюти – гривні.

Демографічна та етносоціальна структура населення України. Повернення кримськотатарського народу на історичну Батьківщину. Багатовекторність зовнішньої політики України та її наслідки. Проголошення Україною курсу на євроатлантичну інтеграцію.

Українська, російська і «радянська» ідентичності в Україні. Здобутки українців у сфері культури (наука, освіта, мистецтва, спорт).

РОЗДІЛ 6.**Європейський вибір України. Російсько-українська війна.**

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Знати:

■ хронологічні межі Революції Гідності та російсько-української війни ХХІ ст., анексії Криму, основних подій антитерористичної операції/операції об'єднаних сил, широкомасштабного вторгнення військ РФ в Україну та відсічі йому (оборона Києва, Маріуполя та інших українських міст, Бучанська трагедія, вигнання російських окупантів із Харківщини);

■ основні регіони і місця бойових дій російсько-української війни.

Розуміти:

■ зміст понять: «безвізовий режим», «волонтерський рух», «гібридна війна», «денацифікація України», «добробат», «Євромайдан», «злочин агресії», «інтеграція», «кіборги», «колаборацій на діяльність», «лустрація», «рашизм», «реімперіалізація», «російсько-українська війна», «руській мір», «статус кандидата на членство в ЄС», «тимчасово окупована територія», «томос»;

■ передумови та значення Революції Гідності;

■ необхідність вшанування пам'яті героїв Небесної Сотні та російсько-української війни;

■ характер російсько-української війни як справедливої, визвольної для України, несправедливої, загарбницької,

Геополітичний вибір України: утвердження євроінтеграційного курсу. Україна в імперській доктрині «руського міра». Зрив угоди про асоціацію між Україною та

Європейським Союзом (ЄС). Євромайдан.

Революція Гідності. Небесна Сотня. Президентські та парламентські вибори 2014 р.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Початок війни РФ проти України: окупація, анексія Криму, збройна агресія на сході України. Антитерористична операція/операція

об'єднаних сил (АТО/ООС). Перебіг бойових дій . Мінські домовленості.

Українське громадянське суспільство в обороні держави. Добровольчі батальйони. Волонтерський рух. Міжнародна підтримка України в умовах війни. Розвиток культури – української та національних меншин.

Президентські вибори 2019 р. Цифровізація України.

Широкомасштабне вторгнення російських військ на терени України: перебіг, результати. Збройні сили України (ЗСУ), Національна гвардія, територіальна оборона,

громадянське суспільство та влада в обороні країни.

Злочини геноциду та воєнні злочини РФ

проти України. Нищення економіки України.. Російська пропаганда як інструмент підбурювання до війни і геноциду. Розгортання дипломатичної боротьби

позначеної намірами реімперіалізації для Росії

- широкомасштабне вторгнення 2022 р., злочини Російської Федерації в Україні як акт геноциду Українського народу;
- захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки як обов'язкову умову незалежності;
- роль громадянського суспільства в розвитку української держави та забезпеченні її обороноздатності;
- важливість для України повноправного членства в ЄС і Організації Північноатлантичного договору (НАТО);
- значення міжнародної підтримки територіальної цілісності та державної незалежності України.

Уміти:

- встановлювати хронологію подій російсько-української війни;
- використовувати карту як джерело інформації про перебіг російсько-української війни;
- обґрунтувати на основі аналізу документів злочини РФ як геноцид Українського народу;
- визначати передумови, ознаки та наслідки збройної агресії Росії проти України;
- висловлювати обґрунтовані судження щодо можливих шляхів розвитку України в Європі та у світі;

України. Утворення міжнародної коаліції держав на підтримку незалежності й обороноздатності України. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС. Повсякдення в умовах війни: індивідуальний досвід, стратегії виживання та боротьби.. Значення утворення канонічної автокефальної Православної церкви України (ПЦУ). Релігія, церкви й релігійні організації та війна.